

ज्योतिर्मय

Online Journal of Literature....

साहित्याचे विद्यापीठ

□ पुणे □ वर्ष १ ले □ अंक ८५ वा □ शनिवार दि.१० मे २०२५ □ पाने ४ □ मूल्य : निशुल्क (खासगी वितरणासाठी)

विशेष लेख...

भारताच्या प्रतिहल्ल्याचे अमेरिकेकडून समर्थन

– प्रा डाॅ सुधीर अग्रवाल

ज्योतिर्मय   साहित्य

पहलगाममधील दहशतवादी हल्ल्यानंतर, पाकिस्तानने भारताविरुद्ध जागतिक समर्थन आणि मदतीसाठी शक्तिशाली देशांना आवाहन केले. तथापि, अमेरिका आणि रशियासह प्रमुख देशांनी या हल्ल्याचा निषेध केला आहे आणि भारताला पाठिंबा दिला आहे. अमेरिकेने भारताच्या स्वसंरक्षणाच्या अधिकाराचे समर्थन केले, तर पाकिस्तानला मुस्लिम देशांकडूनही पुरेसा पाठिंबा मिळाला नाही.

भारतीय लष्कराने पाकिस्तानविरुद्ध केलेल्या प्रत्युत्तर कारवाईकडे आता आंतरराष्ट्रीय लक्ष वेधले जात आहे. जम्मू-काश्मीरमधील पहलगाम येथे झालेल्या दहशतवादी हल्ल्यानंतर, पाकिस्तान घरोघरी फिरत आहे आणि जगातील शक्तिशाली देशांसमोर गुडघे टेकून भारतापासून स्वतःला वाचवण्याचे आवाहन करत आहे. तथापि, कोणताही देश उघडपणे पाकिस्तानला पाठिंबा देत नाही. भारत पुढे काय कारवाई करेल याबद्दल पाकिस्तानमध्ये संभ्रम आहे.

अमेरिका आणि रशियासह जगातील बहुतेक देशांनी या दहशतवादी हल्ल्याचा निषेध केला आहे आणि भारताला पाठिंबा दर्शविला आहे. गुरुवारी (१ मे) अमेरिकेचे संरक्षण सचिव पीट हेगसेथ आणि भारताचे संरक्षण मंत्री राजनाथ सिंह यांच्यात फोनवरून चर्चा झाली. त्यानंतर अमेरिकेने भारताच्या संरक्षण अधिकाराचे समर्थन करण्याची घोषणा केली.

अमेरिकेच्या माजी राजदूत निक्की हेली यांनी या प्रकरणावर आपले मत मांडून पाकिस्तानला चोख प्रत्युत्तर दिले आहे. भारताच्या प्रत्युत्तराला पाठिंबा देणारी एक ताजी पोस्ट सोशल मीडियावर शेअर करून हेलीने मोठे विधान केले आहे.

निक्की हेलीने मोठे विधान केले. संयुक्त राष्ट्रांमधील अमेरिकेच्या माजी राजदूत निक्की हेली यांनी त्यांच्या ऑफिशियल एक्सवरील एका ताज्या पोस्टमध्ये म्हटले आहे की: दहशतवाद्यांनी एक हल्ला केला ज्यामध्ये डझनभर भारतीय नागरिकांचा मृत्यू झाला. भारताला प्रत्युत्तर देण्याचा आणि स्वतःचा बचाव करण्याचा पूर्ण अधिकार आहे. पाकिस्तानला बळीची भूमिका बजावण्याचा कोणताही अधिकार नाही. दहशतवादी कारवायांना पाठिंबा देण्यापासून कोणताही देश मुक्त नाही.

अशाप्रकारे हेली यांनी पाकिस्तानविरुद्ध सडेतोड विधान केले आहे. तत्पूर्वी, भारताचे परराष्ट्र सचिव विक्रम मिश्री यांनी पहलगाम दहशतवादी हल्ला हा पाकिस्तानचा घृणास्पद कृत्य असल्याचे म्हटले आहे. यापूर्वी, ऑपरेशन सिंदूर दरम्यान, भारतीय सैन्याने पीओके आणि पाकिस्तानमधील दहशतवाद्यांचे अड्डे उद्ध्वस्त केले आहेत.

दुसरीकडे, पाकिस्तानला मुस्लिम देशांकडूनही विशेष वागणूक मिळत नाही. पाकिस्तानचे परराष्ट्र मंत्री आणि इतर अनेक मंत्री मुस्लिम देशांना भारताला थांबवून पाकिस्तानला मदत करण्याचे आवाहन करत आहेत. चीन वगळता पाकिस्तानला कोणत्याही मोठ्या देशाकडून पाठिंबा मिळालेला नाही. पाकिस्तानचे पंतप्रधान शाहबाज शरीफ यांनी गुरुवारी चिनी राजदूतांची भेट घेतली. यादरम्यान, भारत आणि पाकिस्तानमधील वाढत्या तणावावर चर्चा झाली आणि चीनने म्हटले आहे की पाकिस्तानने आपल्या सार्वभौमत्वाचे रक्षण करण्यासाठी उचललेल्या पावलांना चीन पाठिंबा देत आहे. मात्र अमेरिकेने चीनसह पाक समर्थक देशांना खुले आव्हान करताना म्हटले आहे की पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी देशाच्या शत्रूंना अकल्पनीय शिक्षा देण्याचे सांगितले असेल, तर या घोषणेमागे एक खूप मोठी योजना कार्यरत आहे. तीच योजना ज्याने पाकिस्तान तसेच त्यांचे प्रिय आणि प्रिय मित्र चीन आणि तुर्की यांची चिंता वाढवली आहे. कारण अमेरिकेने स्पष्टपणे सूचित केले आहे की भारत पाकिस्तानला प्रत्युत्तर देईल.

न्यू सरस्वती हाऊस इंडिया पब्लिकेशनसने केले ७५ वर्षे पूर्ण

दिल्लीत भव्य लेखक परिषद आयोजित

ज्योतिर्मय   साहित्य
दिल्ली – न्यू सरस्वती हाऊस इंडियाने गेल्या काही वर्षांत यशाची नवी उंची गाठली आहे. या मालिकेतील आणखी एक महत्त्वाचा टप्पा गाठत, प्रकाशनाने एक प्रतिष्ठित लेखक परिषद आयोजित केली. गेल्या आठवड्यात, न्यू सरस्वती हाऊस इंडियाने प्रकाशन उत्कृष्टतेच्या ७५ वर्षांच्या उत्सवासाठी एका भव्य लेखक परिषदेचे आयोजन केले होते. न्यू सरस्वती हाऊस इंडियाने गेल्या काही वर्षांत यशाची नवी उंची गाठली आहे. या संदर्भात आणखी एक महत्त्वाचा टप्पा गाठत, प्रकाशनाने त्यांच्या ७५ व्या वर्धापन दिनानिमित्त एका प्रतिष्ठित लेखक परिषदेचे आयोजन केले होते आणि त्यांच्या वारशाला आकार देणाऱ्या लेखकांचा सन्मान करण्यासाठी एका विशेष सत्कार समारंभाचे आयोजन केले होते.

१९५० मध्ये स्थापन झालेल्या न्यू सरस्वती हाऊस इंडियाने पिढ्यान्पिढ्या वाचकांना परिभाषित करणाऱ्या कंटेंटचे पोषण करण्यात महत्त्वाची भूमिका बजावली आहे. ७५ व्या वर्धापन दिनानिमित्त आयोजित लेखक परिषद ही प्रकाशन प्रवास समृद्ध करणाऱ्या शिक्षक, कथाकार, कवी आणि विद्वानांना श्रद्धांजली होती.

कार्यक्रमात समाविष्ट होते –

पुरस्कार विजेते लेखक आणि साहित्यिक विचारवंतांची प्रमुख भाषणे आणि विचार.

साहित्यात आणि प्रकाशन संस्थेच्या वारशात उल्लेखनीय योगदान देणाऱ्या प्रख्यात लेखकांचा सन्मान.

संग्रहातील प्रतिष्ठित निर्मिती आणि पडद्यामागील कथांचा समावेश असलेला एक विशेष स्मरणार्थ व्हिडिओ.

या प्रसंगी बोलताना, एस्कॅंड ग्रुपचे व्यवस्थापकीय संचालक हिमांशू गुप्ता म्हणाले, “शैक्षणिक प्रकाशनातील पंचाहत्तर वर्षे हा एक मैलाचा दगड आहे. हे उद्दिष्ट, चिकाटी आणि भागीदारीचे प्रतीक आहे. आमच्या प्रवासाच्या केंद्रस्थानी असे लेखक आहेत ज्यांनी कल्पनांना ज्ञानात आणि ज्ञानाला परिणामात रूपांतरित केले आहे. आज, आम्ही केवळ आमच्या इतिहासाचेच नव्हे तर पृष्ठानुसार ते तयार करण्यास मदत करणाऱ्या अविवशनीय लोकांचे साजरे करतो.”

असचंद्र ग्रुपचे कार्यकारी संचालक दिनेश झुनझुनवाला म्हणाले, “शैक्षणिक प्रकाशनाची ७५ वर्षे साजरी करत असताना, आम्ही केवळ एका वारशाचाच नव्हे तर शिक्षण, सहकार्य आणि विश्वासाच्या जिवंत परंपरेचा सन्मान करतो. आमचे लेखक प्रत्येक पुस्तकामागील, प्रत्येक यशामागील

आणि आम्ही पोहोचलेल्या प्रत्येक विद्यार्थ्यामागील मार्गदर्शक शक्ती आहेत. हा उत्सव त्यांच्या उत्कटतेला श्रद्धांजली आहे आणि शिक्षणाचे भविष्य घडवण्यासाठी आमच्या सामायिक वचनबद्धतेची पुष्टी आहे.”

न्यू सरस्वती हाऊस हे विद्यार्थी-अनुकूल आणि शैक्षणिकदृष्ट्या सक्षम पाठ्यपुस्तके, डिजिटल संसाधने, मूल्यांकन साधने, शिक्षक प्रशिक्षण साहित्य आणि बरेच काही तयार करण्यासाठी प्रसिद्ध आहे. आमच्या ध्येयाच्या केंद्रस्थानी विद्यार्थी, शिक्षक, लेखक, पालक आणि संस्थांशी कायमस्वरूपी संबंध निर्माण करण्याची वचनबद्धता आहे. –१२ विभागातील १२०० हून अधिक सक्रिय शीर्षकांच्या व्यापक पोर्टफोलिओसह, प्रकाशन कार्यक्रम नवोपक्रमांना चालना देण्यासाठी आणि नवीन युगातील शिकणाऱ्यांना २१ व्या शतकातील कौशल्यांसाठी आवश्यक साधनांसह सुसज्ज करण्यासाठी काळजीपूर्वक तयार केला आहे. त्याचा प्रभाव भारताच्या सीमेपलीकडेही पसरलेला आहे, मध्य पूर्व, नेपाळ आणि विविध दक्षिण आशियाई देशांमधील शाळांमध्ये त्याचा प्रभाव जाणवतो आणि त्यामुळे तो जागतिक ब्रँड म्हणून दृढपणे स्थापित होतो. न्यू सरस्वती हाऊसमध्ये, शिक्षणाला अर्थपूर्ण, सुलभ आणि

प्रेरणादायी बनवण्याचे ध्येय नेहमीच राहिले आहे.

न्यू सरस्वती हाऊस इंडियाचे सीईओ श्री. शमी माणिक म्हणाले, “७५ वर्षांचा हा प्रवास प्रकाशक आणि लेखक यांच्यातील विश्वास आणि पुस्तके आणि विद्यार्थी यांच्यातील विश्वासाच्या पायावर बांधला गेला आहे. आमच्या लेखकांनी आमचे संग्रह केवळ समृद्ध केले नाहीत तर शिक्षणाद्वारे लाखो लोकांना सक्षम केले आहे. हा टप्पा साजरा करताना, आम्ही लेखकांना आमचे सर्वात मौल्यवान भागीदार म्हणून एकत्र ठेवून शिक्षण पुढे नेण्याच्या आमच्या वचनबद्धतेची पुष्टी

करतो.”
न्यू सरस्वती हाऊस इंडियाच्या मार्केटिंग आणि डिजिटल प्रमुख श्रीमती अनुरिमा रॉय म्हणाल्या, “न्यू सरस्वती हाऊस इंडिया येथे शैक्षणिक प्रकाशनातील ७५ वर्षांच्या उत्कृष्टतेचा उत्सव साजरा करताना, हे लेखक परिषद केवळ एक उत्सव नाही. हा कृतज्ञतेचा क्षण आहे. आमचे लेखक ज्ञानाचे शिल्पकार आहेत, शिकणाऱ्यांच्या पिढ्यांना घडवत आहेत. त्यांच्या समर्पणाने आणि अंतर्दृष्टीने आमची पुस्तके केवळ उत्पादने नाहीत तर ती प्रगतीची साधने बनली आहेत.”

साहित्यिक रज्जाक शेख यांचा काव्यगंध साहित्य मंचावर गौरव

ज्योतिर्मय   साहित्य
श्रीरामपूर – काव्यगंध साहित्य मंचाचे राज्यस्तरीय दुसरे कवी संमेलन शांती कमल हॉटेल शिर्डी येथे नुकतेच संपन्न झाले. या कवीसंमेलनात विशेष उपस्थिती म्हणून मराठी साहित्यिक गझलकार रज्जाक शेख यांचा शाल, पुष्पगुच्छ, सन्मानपत्र आणि सन्मानचिन्ह देऊन साहित्यिक योगदानाबद्दल विशेष गौरव करण्यात आला. कार्यक्रमाचे आयोजक अॅड. अक्षशिला शिंदे, डॉ. नवनाथ शिंदे, उद्योजक बाबर, अर्जुन गायकवाड, प्रकाशक प्रशांत गोरे, सुमनताई मुठे, संमेलनाचे अध्यक्ष साहित्यीक भारत सातपुते, व्याख्याते अमोल चीने आदी मान्यवर व्यासपीठावर उपस्थित होते. श्रीरामपूरचे प्रसिध्द कवी, गझलकार तथा जीवनगौरव शैक्षणिक मासिकाचे सहसंपादक आणि काव्यदरबार

ईदिवाळी अंकाचे संपादक रज्जाक शेख यांनी साहित्य क्षेत्रात अल्पावधीतच मोठे यश संपादन केलेले आहे. अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाच्या व्यासपीठावर सलग चौथ्यांदा निवड झाली आणि राज्यभरात शंभराहून अधिक संमेलनातून करत असलेल्या प्रबोधनपर कवितांच्या सादरीकरणाबद्दल शेख यांचा विशेष सन्मान करण्यात आला. राज्यातील विविध वृत्तपत्रातून “खेळू करू शिकू” या शासकीय पुस्तकाचे समीक्षण करून लेखाद्वारे सर्व राज्यभर प्रसिद्धी दिली. तसेच जिल्हा परिषदेच्या जिल्हा शिक्षण व प्रशिक्षण संस्था यांच्यांतर्फे शैक्षणिक कविसंमेलनात दोनदा काव्य सादरीकरणाची संधी मिळाली. राज्यभरातील विविध वृत्तपत्रांमध्ये आपल्या बालकविता व शेतीमातीच्या जवळपास अठराशे कविता प्रकाशित

झाल्या आहेत. नाशिक येथील कवी नारायण सुर्वे कट्ट्यावरील संमेलन, जीवनगौरव मासिकाचे औरंगाबाद

येथील संमेलन, अण्णाभाऊ साठे संमेलन स्वराज्य संस्थेचे संमेलन, एक मैफिल कवितांचे संमेलन अश्या

डझनभर संमेलनाचे ते माजी संमेलनाध्यक्ष आहेत. या सन्मानाबद्दल त्यांचे सर्व स्तरातून कौतुक होत आहे.

लक्षवेधी छायाचित्र....

हे सुंदर चित्र काढले आहे अवघ्या सात वर्षांच्या चि. आराध्या अभिजीत व्यापारी हिने. अभिनंदन !

काम हाती घेतल्यास त्याला हमखास यश मिळते आणि त्याची सर्वत्र दखल घेतली जाते याचे जिवंत उदाहरण म्हणजे संकल्प वनराई होय. मागील पाच वर्षांत आपल्या शहरातील अनेक संस्था, वर्तमानपत्रे, आकाशवाणी यांनी दखल घेतली. यासोबत देवराईचे सयाजी शिंदे यांच्या हस्ते पुरस्कारही मिळाला. जुलै २०२४ मध्ये एन्व्हायरोकेअर ग्रीन अवॉर्ड –२०२४ हा जागतिक पातळीवरील प्रोत्साहनपर पुरस्कार संकल्प वनराईला प्राप्त झाला होता. या पुरस्कारासाठी जगभरातील ७ देशांतील विविध गटांतील ६५ हून अधिक प्रस्ताव आले होते. अशा अनेक पुरस्कारांनी वनराईच्या कार्याची दखल घेतली आहे. तसेच संकल्प वनराईपासून प्रेरित होऊन अनेक ठिकाणी वृक्षारोपण-संवर्धनाचे उपक्रम सुरू झाले आहेत. प्रा. डॉ. भगवान साखळे, अध्यक्ष, महात्मा फुले कृषी प्रतिष्ठान

– विद्यावाचस्पती विद्यानंद
Mobile: +917709612655
Email: vidyavachaspati.vidyanand@gmail.com

आनंदी पहाट...

वैचारिक प्रगल्भतेमुळे दृष्टीकोन बदलतो
ज्योतिर्मय साहित्य   दैनंदिन जीवन जगत असताना वर्तमानांत आपण काहीतरी शोधत असतो. हा शोध नेमका कशाचा असतो ह्याचा अंदाज अनेकदा आपल्याला येत नाही. खरं तर हा शोध आनंद प्राप्तीचा असणं आवश्यक असतं. अर्थात, प्रत्येकाची आनंदाची व्याख्या जशी निराळी असते, तशीच अनुभूती देखील वेगवेगळी असणं स्वाभाविक असतं. आपापल्या अनुभूती आणि प्रचीतीनुसार आपली आनंदाची व्याख्या तयार होत असते. आनंद आपल्या अंतरंगात निर्माण होत असतो. आपल्या विचार, वर्तन आणि व्यवहारावर तो निर्माण कसा, किती आणि कधी होतो ? ते अवलंबून असतं.   अनेकदा आपल्या अंतर्मनातील विचारांमध्ये आपण गुरफटले जात असतो, अगदी न कळत होत असतं तसं. आपल्या अंतर्मनांतील विचारांना विशिष्ट दिशा, गती अथवा विषय असतीलच असं नाही. दिवसभरात आपल्या मनांत आलेले सर्वच विचार, तसं बघितलं तर, आपल्या लक्षात देखील राहतातच असं नाही. ह्या विचारमंथनात आपल्याला वर्तमानातील वास्तवाचं भान राहणं महत्वाचं असतं. पण भूतकाळाच्या साठवणीतील आठवणीत रमलेल्या आपल्या अंतर्मनाला दुसरीकडे भविष्याची काळजी, चिंता करायची देखील सवय जडलेली असते. आजचा दिवस माझा, ह्या भावनेतून, दृष्टीकोनातून आपले विचार, वर्तन आणि व्यवहार होण्याची जाणीव होत राहणं महत्वाचं ठरतं.   एकप्रकारे सकारात्मक वातावरण निर्माण होऊन आपली क्रयशक्ती वाढल्याची प्रचीती येऊ लागते. आपलं दैनंदिन काम करत असताना आपण नवीन व्यक्तीमत्वांचा परिचय करून घेण्याचं उद्दिष्ट साध्य केलं पाहिजे. नव्यानं परिचय झालेल्या व्यक्तींकडून आपण अनेक नवनवीन गोष्टी, संकल्पना शिकू शकतो. त्याचा एकूणच आपल्या वैचारिक प्रगल्भतेच्या वृद्धीच्या दृष्टीकोनातून खूप चांगला उपयोग होऊ शकतो.

श्री ब्रह्मचैतन्य गोंदवलेकर महाराज	नामस्मरण व एकाग्रता
ज्योतिर्मय साहित्य नामस्मरण करताना चित्त एकाग्र का होत नाही ? त्याकरिता काय करावे ? नामस्मरण करीत असताना हजार तऱ्हेचे विचार मनात येतात हे खरे. त्यांना आवरण्याचा पहिला उपाय म्हणजे त्या विचारांच्या मागे न जाणे. विचार मनात आले तर त्या विचारांना फाटे फोडून ते वाढवू नयेत; म्हणजेच मनोराज्य करू नये.	विचार जसे येतील तसे जातील, तिकडे लक्ष देऊ नये. चित्त एकाग्र होण्याकरताच नामस्मरणाची गरज आहे. चित्ताची एकाग्रता ही फार पुढची पायरी आहे. चित्त चंचल आहे. त्याला कुठे तरी स्थिर करून ठेवल्याशिवाय भागत नाही, म्हणून ते नामात गुंतवून ठेवावे. नामस्मरण करीत असताना ते नाम आपल्या कानांनी ऐकावे, म्हणजे एकाग्रता व्हायला मदत होईल. एकाग्रता झाल्याशिवाय नाम घेण्यात अर्थ नाही, आणि नामाशिवाय एकाग्रता होणार नाही, या संशयात न पडता साधे, सोपे नाम घ्यावे म्हणजे आपोआप एकाग्रता येईल. दुसरी गोष्ट अशी की, ज्याची आपल्याला आवड असते त्यात आपल्याला एकाग्र होता येते. आपल्याला विषयाची आवड असते म्हणून विषयाचे सेवन करताना आपण एकाग्र होतो; मग त्याचप्रमाणे विषयाच्या ऐवजी आपण परमात्म्याची आवड धरली तर त्याच्या ठिकाणीही एकाग्र होता येणार नाही का ? म्हणून, आज विषयाची जितकी आवड आहे तितकीच देवाच्या प्राप्तीबद्दलही आवड ठेवावी, म्हणजे आपल्याला त्याच्या ठिकाणी एकाग्र होता येईल. उवांचा नायनाट होतो आणि सतत डोक्याला खाज निर्माण होण्याच्या समस्यांपासून सुटकारा मिळतो. २. तोंड व दातांवरील समस्यांवर रामबाण औषध एक ग्लास गरम पाण्यात चिमूटभर मीठ व एक लहानसा चमचा तुरटी पावडर घालून मिक्स करावे. हे पाणी गार झाल्यावर या पाण्याने गुळण्या केल्यास दातांवरील किड कमी होते. शिवाय तोंडाला एक प्रकारची दुर्गंधी येत असल्यास ती हळूहळू नाहीशी होऊन तोंडाचे आरोग्य सुधारण्यास मदत होते. ३. ताप, खोकला व दमा सारख्या रोगांवर वातावरणातील बदलामुळे ताप, खोकला, दमा यासारख्या समस्या डोके वर काढू लागल्या आहेत. या समस्यांच्या सुरुवातीच्या काळातच रात्री झोपताना एक ग्लास दुधामध्ये १० ग्रॅम खडी साखर व २

आरोग्य संजीवनी	स्वस्त पण बहुगुणी तुरटी
ज्योतिर्मय साहित्य तुरटीची ओळख आपल्याला लहानपणी शाळेच्या पुस्तकातून झालेली आहे किंवा आपल्या घरातील पुरुष मंडळींना बऱ्याचदा दाढी केल्यानंतर अँटी सेपटीक म्हणून तिला गालावरून फिरविताना पाहिलेले असते. तर कधी पावसाळ्यात गढूळ झालेले पाणी शुद्ध करण्यासाठी तुरटी त्या पाण्यात फिरविली जाते. इतकीच आपल्याला तुरटी विषयी माहिती असते. पण वरवर लहान दिसणारी ही चीज पार डोक्यापासून ते पायाच्या नखापर्यंत प्रत्येक बाबतीत उपयोगी आहे हे तुम्हाला माहित आहे का ? तर पाहूया तुरटीचे ६ महत्त्वाचे फायदे १. केसांच्या समस्यांवर उपयुक्त आजकाल तरुण वयातच पांढऱ्या केसांच्या समस्याला सामोरे जावे लागत आहे. अशावेळी तुरटीची बारीक पूड करून, तुम्ही केसांना लावत असलेल्या तेलामध्ये ते थोडेसे कोमट करून, त्यात मिसळावी. अर्धा तासांनी ही पूड त्या तेलामध्ये चांगलीच विरघळलेली दिसेल. मग या तेलाने डोक्याला मसाज करावा. नंतर नेहमीप्रमाणे केस धुऊन टाकावे. महिन्यातून २-३ वेळा हा उपचार केल्यास हळूहळू पांढऱ्या केसांची समस्या कमी झालेली दिसेल. तसेच बऱ्याचदा शाळेत जाणाऱ्या मुलींमध्ये डोक्यात उवा निर्माण होण्याच्या समस्याला सामोरे जावे लागते. अशावेळी हे तुरटी मिश्रित तेल लावल्याने	४. आखडलेल्या मांसपेशींवर उपयुक्त बऱ्याच जणांना मांसपेशी आखडण्याची समस्या भेडसावीत असते. अशावेळी तुरटी आणि हळदीची पूड एकत्र करून आखडलेल्या मांसपेशींवर लावल्यास आराम मिळतो. ५. चेहऱ्यावरील त्वचा उजळविण्यासाठी तुरटीची पूड करून त्यात थोडे गुलाबजल टाकून, त्याची दाटसर पेस्ट तयार करावी. ही पेस्ट चेहरा धुवून त्यावर लावावी. १०-१५ मिनिटे ठेवून मग चेहरा साध्या पाण्याने धुवून टाकावा. आठवड्यातून एकदा हा उपाय केल्यास तुमची त्वचा उजळलेली दिसेल. शिवाय चेहऱ्यावर वांग किंवा डागाची समस्या असल्यास ते देखील या वापराने दूर होतात ६. नितळ पायांसाठी बऱ्याच जणांचे पाय काळवंडलेले आणि त्यावरील त्वचा फाटलेली असते. अशावेळी कोमट पाण्यात तुरटी फिखून त्या पाण्यात १५ ते २० मिनिटे पाय बुडवून ठेवल्यास पायांच्या त्वचेमध्ये चांगलाच फरक झालेला दिसून येतो. आता इतके सारे वाचल्यानंतर या स्वस्त अशा तुरटीचे किती फायदे आहेत, हे तुमच्या लक्षात आलेच असेल. फक्त एक गोष्ट लक्षात घ्या की, तुरटीचा वापर हा माफक प्रमाणात असावा. रोजच्या रोज तुरटीचा वापर केल्यास तो आरोग्याच्या दृष्टीने नुकसानदायी ठरते.
संकलन – डॉ. प्रमोद ढेरें (निसर्ग उपचार तज्ञ) पिंपरी-चिंचवड, पुणे. आरोग्यविषयक व्याख्याते व लेखक संपर्क – ९२ ७१ ६६९ ६६९	चिमूट तुरटीची पूड एकत्र करून घ्यावी. यामुळे चांगलाच आराम पडतो.

जंगलाच्या छायेत बारटांग बेट

ज्योतिर्मय साहित्य

बारटांगला पोहचल्यानंतर निसर्गाची खरी जादू सुरू होते. एक बांधलेला घाट, त्यावर उभ्या असलेल्या विविध होड्या, आणि समोर दिसणाऱ्या दलदलीच्या विस्तीर्ण पाण्याचे दृश्य. पर्यंत जाण्याचा प्रवास हा फक्त नयनरम्य नसून, तो एक लयबद्ध अनुभव आहे. कधी छोट्या लाटांच्या नादात, तर कधी एका अरुंद नाल्यातून होडी पुढे जाते. सभोवतालचा शांत गूढपणा इतका खोल असतो, की मन नकळत अंतर्मुख होतं. येथे आणखी एक नयनरम्य असे दृश्य पाहायला मिळते. ते म्हणजे खारफुटीच्या जंगलाचे. त्यालाच असेही म्हणतात. ही झाडे एकमेकांच्या जवळ अगदी एकमेकात घुसून वाढली आहेत. त्यांची मुळे जमिनीवर एकत्र झालेली आपल्याला दिसतात. ही मुळे एवढी दाट आहेत की त्यांच्यात एखादा मनुष्य किंवा प्राणी अडकला तर त्याची सुटका होणे कठीण. परंतु असे सांगितले जाते की सुनामीच्या काळात याच जंगलांनी सुनामीचे आघात सोसल्यामुळे अंदमानचा इतर भाग सुरक्षित राहिला. पर्यावरणाचे रक्षण करणारे हे जंगल आहे.

थोडा वेळ होडीतून

प्रवास केल्यानंतर सुरू होते ती एक जंगलात जाणारी पायवाट. झाडांमधून प्रकाशाच्या मनमोहक रेषा उमटलेल्या दिसतात. येथील हिरवळीच्या भागातून आपण एक ते दीड किलोमीटर चालत असतो. विविध प्रकारच्या पक्षी आणि प्राण्यांनी हे जंगल समृद्ध आहे. इथे थोडा वेळ जंगल भ्रमंती केल्यानंतर आपण पोहोचतो ते चुनखडीच्या गुहांमध्ये अर्थातच थंड, अंधाऱ्या, निसर्गाने लाखो

Galaxy M33 5G

वर्षात रचलेल्या. यांची रचना म्हणजे जणू वेळेचा ठसा. एका पांढऱ्याशुभ्र, चंदेरी छायेत लपलेली ही गुहा आपल्याला निसर्गाच्या कलाकुसरीचं मौनातलं प्रदर्शन दाखवते. वेगवेगळ्या आकाराच्या या गुहा पाहणं म्हणजे एक अनोखी मेजवानी ठरते. निसर्गाचा हा चमत्कार आहे ! आपण जो आकार आपल्या मनाशी कल्पू, तो आकार आपल्याला गुहांमध्ये दृश्यमान होतो. बऱ्याचशा गुहांमध्ये अंधार आहे तर काही ठिकाणी वरून सूर्यप्रकाश आत येताना दिसतो. या गुहांमध्ये जाण्या येण्यासाठीचा रस्ता अतिशय अरुंद तर काही ठिकाणी निसरडा झालेला आहे. त्यामुळे चालताना काळजी घ्यावी लागते. आम्ही गेलो तेव्हा पर्यटकांची त्या ठिकाणी अतिशय गर्दी होती आणि आम्हाला काळजीपूर्वक पावले टाकावी लागत होती. इथे अंधार मात्र लवकर पडतो. त्यामुळे इथून वेळेतच बाहेर पडणे महत्त्वाचे असते. आपल्याला जर वेळ असेल आणि हवामान योग्य असेल, तर येथून जवळ असणारा बघायला जाता येतं जमिनीखालून वर येणारा गरम चिखल, सतत हालचाल करणारा, पण सौम्य तो पाहणं म्हणजे पृथ्वीच्या जिवंतपणाचा अनुभव घेणं.

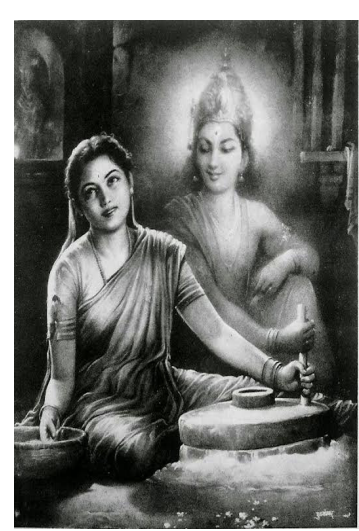
॥ संत - महात्म्य ॥

संकलन : मधुकर बोरीकर
9403061886 (स्त्रोत:- इंटरनेट)

संत जनाबाई

ज्योतिर्मय साहित्य

या काळात विकारांचा लय झालेला असतो. काम क्रोध,लोभ मद मोह दंभ हे संपविल्या जातात. जीवात्म्या समोरील विकारांचे मुळभ हटून आत्मसूर्याची किरणे स्वच्छपणे बुद्धीत पडतात. ही साधना दृढ व्हायला लागते. महानंदाचा डोह साधकांना अनुभवयास मिळतो, व ज्यावेळेस सविकल्प समाधी संपून

	निर्विकल्प समाधीकडे साधकाचा उत्कर्ष होतो त्या स्थितीत,समाधी किंवा साधना अवस्था सोडली तरीही व्यवहारात असतानाही जिकडे जिकडे नजर जाईल तिकडे तिकडे दिसणाऱ्या जड चेतन भूतमात्र इत्यादी सर्वत्र चैतन्याचा दिव्य प्रकाश या डोळ्याने पाहता येतो. अशा स्थितीत जनाबाई म्हणतात मी वाम सव्य म्हणजे डाव्या किंवा

उजव्या बाजूला कुठेही पाहू द्या मला तो परमात्मा चेतन रूपात दिसतो आहे. त्या कृष्णाचे चैतन्य रूप मला सर्वत्र स्पष्टपणे दिसते आहे. मी खाली पाहिले, मी वर पाहिले, आजूबाजूला पाहिले, मागे, पुढे पाहिले, कुठेही परहा तोच परमात्मा मला दिसत आहे. म्हणून तुकाराम महाराज याच स्थितीचे वर्णन असे करतात की,

ऐसी विष्णूची नगरी । चतुर्भुज नर नारी ।
सुदर्शन घरटी करी । रीग न पुरे कळिकाळा ।।
नामदेव महाराजांची आरती याच प्रकारे आहे.
लाजले को माय आता कवणा ओवाळू /आता कवणा ओवाळू/ जिकडे पहावे तिकडे/ जिकडे पहावे तिकडे /चतुर्भुज गोपाळू//
असा चेतन रूप परमात्मा चराचरात दिसण्यासाठी साधकाच्या अंगी प्रत्येक वेळा प्रचंड योगाग्नी धडधडत असायला हवा. तरच ही दिव्य अनुभूती अनुभवता येते.
चराचरी जे जे दिसे तेथे अविद्याची नासे असे जनाबाई म्हणतात. चेतन तत्त्व सर्वत्र भरून राहिल्यावर अविद्या म्हणजेच राग द्वेष मोह अस्मिता आणि अभिनिवेश हे भेद उरत नाहीत. बुद्धीच समत्व येते. सुखदुःख मी तू पण यातही समत्व येते. बुद्धीतील विवेक वैराग्यांशी प्रखर वाढतो. यामुळे मोह स्नेहादि क्लेशांची कटके जळून जातात. बुद्धी शक्ती निर्मळ, अतिसूक्ष्म होते. आत्म शक्तीची समता तिच्यात आली, प्राण मन अहंकार बुद्धीत व बुद्धी आत्मा कडे वळली तरच अशी स्थिती येते. अशा बुद्धीत “परम भक्ती” उत्पन्न होते.
मन हे विरून गेले असल्यामुळे मी तू पण हे आठवत नाही. आपपर भाव समाप्त होतो. व बुद्धी ही सद्बुद्धी होते. असा दिव्य सद्बुद्धीचा अनुभव संत जनाबाई यांना आला होता. तो त्यांनी सोंप्या शब्दात आपणांस सांगितला. पण ज्या खोलीवर ज्या साधनेच्या उंचीवर, ज्या तपाने साध्य झालेल्या आणि गुरुकृपेने पूर्ण झालेल्या साधनेचा हा दिव्य अनुभव आहे, त्या मागची खडतर तपश्चर्या आपण ध्यानी घ्यावी, म्हणजे आपणास या दिव्य अनुभूतीची सर्वोच्च उंची लक्षात येईल. या थोर विभूतीस कोटिकोटी प्रणिपात करून हा लेख येथेच संपवितो.
जय जय राम कृष्ण हरी.....

***

शनिवार दि.१० मे २०२५

२

दासबोध स्तवन	उज्वला धर्माधिकारी, पुणे, मो. ७५८८८२ ३५६४६
स्वगुण परीक्षा (ड)	
ज्योतिर्मय साहित्य जे दुःख देहातून निर्माण होते आणि इंद्रिये व प्राण यांच्या द्वारे भोगावे लागते. पुढच्या चाळीस ओव्या मध्ये आध्यात्मिक तापाची व त्यामुळे होणारे दुःख याचे वर्णन केले आहे. समर्थाचे निरिक्षण आकलन व सभोवताली घडणाऱ्या घटना यांचे सुक्ष्म निरिक्षण, अवाढव्य व्यवहार ज्ञान आणि विलक्षण तेजोमय बुद्धी माझ्या सारखीला तर नतमस्तक होण्यास व जे वाडःमय आपल्यासाठी ठेवले ते अर्चबित करणारे आहे असे म्हणावेसे वाटते. पुढील ओव्यांचा सार थोडक्यात सांगण्याचा प्रयत्न करते. खरूज, खवडे, पुरळ, देवी, गोवर, पांढरे कोड, गजकर्ण हातापायाची थरातथर, कानठळ्या बसून कान फुटणे. हिरड्याची सुज महारोग, चक्कर येण. संधीवात, मुरडा,हगवण,लघवी अडणे, डोळ्यासमोर गरगरणे, मुळव्याध, कावीळ हया प्रकारच्या अनेकानेक व्याधी. पुढच्या ओव्यामध्ये तर आपणास माहिती असलेल्या सर्व रोगांचा ऊल्लेख आहे. दमा, हिरड्यांना सुज येणे, मोतीबिंदू, मुकेपणा, बहिरेपणा, अर्थहीन बडबड, मोठेदात पुढे आलेले दात, अंगाला दुर्गंधी येणे. अनेक दुःखांनी मानसिक यातना होणे. किंवा शरीरात काही रोग नसताना जीवाची तगमग होणे. अध्यात्मिक ताप हा असा आहे पूर्वी केलेले पाप भडकल्याने हा ताप भोगावा लागतो त्याचे कितीही वर्णन केले तरी न संपणारा विषय आहे. इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्य संवादे आध्यात्मिकतापरिरूपणनाम समास सहावा।। श्री राम जय राम जय जय राम।। श्री स्वामी समर्थ जय जय रघूवीर समर्थ	

	नीतिशतक निरूपण
अनुवाद आणि निरूपण ह.भ.प.चंद्रहास शास्त्री सोनपेठकर	
ज्योतिर्मय साहित्य रत्नेर्महार्हेस्तुतुपुर्न देवा न भेजिरे भीमविषेण भीतिमा। सुधां विना न प्रययुर्विरामं न निश्चिंतार्थाद्विरमन्ति धीराः ।। अर्थ – समुद्रमंथनाच्या वेळी देव महान रत्नांना मिळवूनच तृप्त झाले नाहीत. भयंकर विष वर आल्यानंतर ते भयग्रस्त देखील झाले नाहीत. अमृत प्राप्त केल्याशिवाय त्यांनी मंथन कार्यापासून विश्रांती घेतली नाही. अशाच प्रकारे धीरोदात्त लोक निश्चित कार्य प्रत्यक्षास येण्यापूर्वी विराम घेत नाहीत. ध्येयपूर्ती करताना व्यक्तीला दोन संकटांना सामोरे जावे लागते. एक म्हणजे वाटेतील विविध आमीषे. त्यांना बळी पडले, तर “हम पडाव को समझे मजिल लक्ष हूँआ आखों से ओझला।” अशी स्थिती होते. दुसरे संकट असते, अडथळ्यांचे किंवा विघ्नांचे. त्यांचे भय वाटून कार्य करणे थांबविले, तरीही निश्चित ध्येय प्राप्त होत नाही. या दोनही संकटांना धीरोदात्त लोक सामोरे जातात. मात्र ध्येय प्राप्ती होई पर्यंत ते विश्रान्ती घेत नाहीत. असा आशय या श्लोकात अभिव्यक्त करण्यात आला आहे.	

॥ श्री राम कथा ॥

वक्ते : आदरणीय श्री चैतन्य महाराज देगलूरकर

ज्योतिर्मय साहित्य

जेव्हा कामधेनु गार्ड्स कळाले की वशिष्ठ यांची इच्छा नसतानाही विश्वामित्र हे तिला ओढून नेत आहेत तेव्हा त्या गार्डच्या अंगातून हजारो शस्त्रधारी सैनिक बाहेर पडले आणि त्यांनी विश्वामित्राच्या पूर्ण सैन्याचा पराभव केला. आणि विश्वामित्रानाही तेथून

पिटाळून लावले आता

विश्वामित्रांना हे लक्षात

आले की शस्त्रांच्या पेक्षाही

तप बलवान आहे. त्यांनी

राज्य सोडून दिले आणि तप साधना केली. विश्वामित्राने घोर तपश्चर्या केली लोक आता त्यांना ब्रह्मर्शी म्हणू लागले त्यांना अजूनही गाय व शिष्ट यांनी दिली नाही म्हणून त्यांच्यावर राग होता. तरीही पण ते एकदा वशिष्ठांना भेटायला गेले .विश्वामित्र जेव्हा वरिष्ठांचे दर्शन घेत तेव्हा राजर्षी या नावाने विश्वामित्रांना संबोधू लागले सर्व जग ज्यांना ब्रह्मर्शी म्हणत पण एकटे वशीष्ट त्यांना राजर्षी म्हणत. या वशिष्ठांना एकदा संपवून टाकू अशी इच्छा मनात बाळगून एक मोठा धोंडा डोक्यावर घालण्यासाठी हातात घेऊन विश्वामित्र वशिष्ठांच्या कुटी बाहेर टपून बसले.

रात्रीची ती प्रथम प्रहराची वेळ होती वशिष्ठ त्यांच्या झोपडीच्या बाहेर एका बाजेवर विश्राम करीत होते. टिपूर चांदणे पडले होते .तेव्हा ते प्रसन्न चांदणे पाहून वशिष्ठ यांची पत्नी त्यांना म्हणाली की हे चांदणे किती सुंदर पडले आहे. तेव्हा वशिष्ठ तिला म्हणाले अग माझ्या विश्वामित्राच्या घोर तपश्चर्य पेक्षा हे चांदण प्रसन्न नाही. आपल्याविषयी वशिष्ठ किती चांगली भावना ठेवतात हे लक्षात घेऊन विश्वामित्राचा अहंकार गळून पडला. आणि त्यांनी वशिष्ठ यांचे पाय धरले. विनम्र तेणे त्यांचे चरण धुवायला त्यांनी सुस्वात केली. (क्रमशः)

कथा ऐकता ऐकता धावते संकलन
मधुकर बोरीकर, 9403061886

रवींद्रनाथ टागोर : वारसा आणि कार्य

ज्योतिर्मय **साहित्य**

रवींद्रनाथांनी ज्या काळात हे नाटक रंगमंचावर सादर केले त्या काळात स्त्रियांच्या शिक्षणावर, बाहेर पडण्यावर बंदी होती. स्त्रियांनी नाटकात काम करणे ही तर फार दूरची गोष्ट होती. मुलींनी नाटकात काम करणे हे प्रतिष्ठेचे मानले जात नव्हते. थोडक्यात म्हणजे त्या काळात स्त्रियांवर अनेक प्रकारची बंधने होती. अशा काळात रवींद्रनाथांनी आपल्या कुटुंबातील मुलींना रंगमंचावर आणून स्त्री स्वातंत्र्याचा मानवतावादी विचार आपल्या नाटकातून मांडला. हे त्यांचे मोठेच धाडस म्हणता येईल.

या नाटकाला दुसराही एक संदर्भ आहे. या नाटकात रवींद्रनाथांनी वाल्या कोळी लुटारूंपासून सरस्वतीला मुक्त करतो हे जे दाखवले आहे, ते प्रतिकात्मक आणि अतिशय महत्वाचे आहे. त्याचा अर्थ असा की सरस्वती आज साहित्यरूपाने लुटारूंच्या, धनदांड्यांच्या ताब्यात आहे. तिला त्यांच्यापासून मुक्त केले पाहिजे. समाजाला बळ देणारे साहित्य आणि एकूणच साहित्य आणि कलाक्षेत्र हे साहित्यिक आणि कलावंतांच्याच ताब्यात असले पाहिजे. राजकारणी, धनदांडगे यांच्यापासून ते मुक्त असले पाहिजे. तरच ते सर्वसामान्यांना उपयुक्त ठरेल. समाजाच्या प्रगतीची दिशा त्यामुळे सापडू शकेल. साहित्यिकांना मोकळे आकाश मिळेल. रवींद्रनाथांनी त्याकाळी जे प्रतिकात्मक रूपाने सुचवले ते आजदेखील तेवढेच महत्वाचे आहे.

या नाटकाने रवींद्रनाथांनी जणू प्रायोगिक रंगभूमीची पायाभरणी केली. अनेक गोष्टी नवीन आणल्या. त्या काळी नाटकांवर इंग्रजी नाट्यभूमीचा प्रभाव होता, संगीताचा आणि रागदारीचा प्रभाव होता, त्या चौकटीतून नाटकाला बाहेर काढण्याचाच त्यांचा हा प्रयत्न होता. त्यांचे हे नाटक म्हणजे सुरांचा आणि स्वरांचा अविष्कार होता. त्याला एक प्रकारची आंतरिक लय होती. गाण्याच्या आणि रागदारीच्या बंधनांपासून काही अंशी मुक्त होत आपल्याला हवा तसा नाट्याविष्कार सादर करण्याचे आणि स्वरांच्या प्रकटीकरणाचे स्वातंत्र्य त्यांनी घेतले होते. ते नुकतेच इंग्लंडहून परतल्यामुळे या त्यांच्या प्रायोगिक नाटकावर काही अंशी पाश्चात्य संगीत आणि आयरिश संगीताचा प्रभावही होताच. हे नाटक केवळ वाचण्यासाठी नव्हेतच तर ते पाहावे आणि अनुभवावे अशा प्रकारचे होते. या नाटकाने वयाच्या केवळ विसाव्या वर्षी रवींद्रनाथांचे नाटककार म्हणून दमदार पदार्पण झाले.

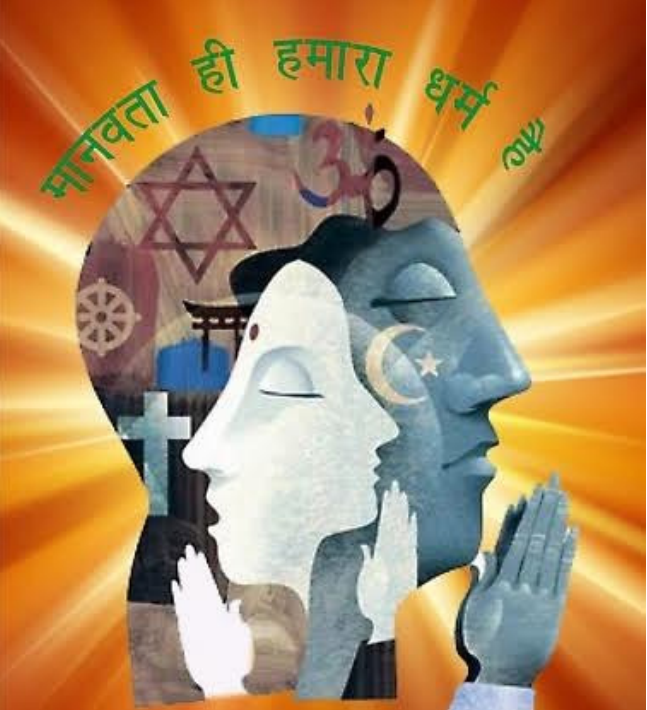

साहित्य-संस्कृति

माणूस आणि माणुसकी धर्म...!

ज्योतिर्मय **साहित्य**

अनेकांकडून ऐकायला मिळत असते की, लाखो यन्या पार केल्यानंतर मोठ्या भाग्याने माणसाचा जन्म मिळत असतो. कारण मनुष्य हा असा एकमेव प्राणी आहे की, त्याला सर्वच काही कळत असते, बोलता येतं, एवढेच नाही तर कोणाचे सुख, दुःख सुद्धा सहजपणे कळत असते सोबतच एखादी व्यक्ती खूप दुःखी असेल आणि त्याच्या व्यथा ऐकून आपोआप डोळ्यात पाणी येत असेल त्यावेळी खऱ्या अर्थाने त्याच्याप्रती मनात दयेची भावना निर्माण होते आणि तीच दया बघून एखादी व्यक्ती माणुसकीच्या नात्याने त्या माणसाची आपुलकीने, निःस्वार्थ भावनेने मदत करत असते खऱ्या अर्थाने तोच माणुसकी धर्म असतो. म्हणून होऊन गेलेल्या थोर संतांनी माणसातच देव पहावा असं सुद्धा म्हटलेले आहे. जात, धर्म, पंथ असे अनेक आहेत पण, माणूस कोणत्याही जाती धर्मात जन्मलेला असेल तरी शेवटी त्याची जात फक्त एकच मानव जात आहे आणि त्यामध्ये स्त्री आणि पुरुष येतात. माणूस हा माणसासाठीच असतो, माणूस हा माणसाच्या मदतीला धावणारा असतो, माणूस हा माणसाचे अश्रू पुसणारा असतो तर माणूस हा माणसाच्या जीवनाचा उद्धार करणारा सुद्धा असतो. असे माणसं समाजात असणे म्हणजेच या भारत भूमीचा गौरव वाढवणे होय. अशाच सकारात्मक विचारसरणी असलेल्या माणसाकडे बघून त्याच्यावर विश्वास बसतो, बोलताना मनाला विशेष समाधान मिळते एवढेच नाही तर त्याचा सहवास लाभवा अशीच इच्छा मनात निर्माण होते. कारण, बरेचदा काही लोक खूप

अडचणीत असतात तर काही जण वेदनेने ग्रासलेले असतात अशा वेळी त्यांना कोणी समजून घेत नाही आणि ऐन त्याच वेळी जेव्हा त्या सकारात्मक विचारसरणी असलेल्या माणसाची भेट होते आणि ती व्यक्ती आपुलकीने संवाद साधत असते आणि अचानक वेदनेने ग्रासलेल्या व्यक्तीला कुठेतरी त्या अनमोल शब्दातून उभारी मिळत असते आणि मग तोच माणूस म्हणतो की, हा देवमाणूस आहे.

माणुसकी धर्म पूर्णपणे निभावून दाखविणाऱ्या माणसालाच “देवमाणूस” म्हटले जाते आणि नेहमी मिळते एवढेच नाही तर त्याचा सहवास लाभवा अशीच इच्छा मनात निर्माण होते. कारण, बरेचदा काही लोक खूप

सौ.संगीता संतोष ठलाल
मु. कुरखेडा जि. गडचिरोली
७८२९८९६४८५

एकसारखाच दिसत असतो पण, एकाला देवमाणूस म्हटले जाते तर तेथेच दुसऱ्या माणसाबद्दल तिरस्कार केला जातो. शेवटी कर्म महत्वाचे असतात. म्हणूनच म्हणतात की, जसे कर्म तसेच फळं जो माणुसकी धर्म निभावत असताना स्वतःच्या जीवनाचा तसेच कशाचाही विचार करत नाही, किंवा मला कोण काय म्हणतो याकडे लक्ष देत नाही सत्याच्या वाटेवर चालत असतो असा माणूस अभिमानाचे दुसरे नाव असते आणि एक दिवस त्याच माणसाचा जयजयकार केला जातो.

गौरव चोप्रा चे ५ वर्षांनी टीव्हीवर पुनरागमन

सोनी सबवरील ‘पुष्पा इम्पॉसिबल’ मालिकेतील हृदयस्पर्शी आणि आपल्या जीवनाशी सुसंबद्ध कथानकामुळे प्रेक्षकांना ही मालिका भावली आहे. या मालिकेत आता सुपरिचित अभिनेता गौरव चोप्राची एंट्री होणार आहे. प्रोफेसर राजवीर शास्त्री या चाणाक्ष, काहीशा विक्षिप्त कायद्याच्या प्राध्यापकाच्या रूपात तो दिसणार आहे. कोर्टात दमदार स्वरूपात वकिली करण्याबद्दल तो ओळखला जातो.

एका नवीन लक्षवेधी अध्यायात, प्रोफेसर राजवीर शास्त्रीच्या एंट्रीने कथानकाला एक नाट्यमय वळण मिळते. एकेकाळचा कायद्यात तज्ज्ञ असलेला प्रोफेसर शास्त्री आता कडवट आणि शंकेखोर झाला आहे. कोर्टात उत्कृष्ट

युक्तिवाद करणाऱ्या आणि आकर्षक व्यक्तिमत्त्वाच्या राजवीरची कारकीर्द एका घोटाळ्यामुळे नष्ट झाली आहे. त्याचा व्यावसायिक नावलौकिक तर त्यात धुळीचा मिळालाच, पण त्याच्या व्यक्तिगत जीवनाला देखील त्याची झळ लागली. त्याचा विवाह आणि मुलीशी असलेला बॉन्ड देखील संपुष्टात आला. फसवणुकीचा आणि पश्चात्तापाचा बळी ठरलेला राजवीर राग आणि दारूच्या मागे आपल्या मनातील वेदना लपवत असतो. आपली माणसे आणि कायदा प्रणाली या दोन्हीवरून त्याचा विश्वास उडालेला आहे. पण, जेव्हा पुष्पा त्याच्या आयुष्यात येते, तेव्हा परिस्थिती बदलू लागते. पुष्पा ही अढळ सकारात्मकता आणि आशेचे

मूर्तिमंत रूप आहे. पुष्पाची अपार ऊर्जा राजवीरच्या हरलेल्या उत्साहाला आव्हान देते आणि या दोन विसंगत दिसणाऱ्या व्यक्तींमध्ये एक दमदार आणि भावनात्मक नात्याचा मार्ग खुला होतो.

पुष्पाच्या दुर्दम्य आशावादाने राजवीरच्या जखमा भरणार का ? की त्याच्यातील कडवटपणामुळे पुष्पाचा निर्धार डळमळीत होणार ? विचारसरणीमधील हा संघर्ष बघण्यासाठी आणि त्या दोघांना बदलून टाकण्याची शक्यता असलेल्या एका नात्याची सुरुवात बघण्यासाठी

थोडक्यात उदा. घ्यायचे झाल्यास काही लोक म्हणतात की, देव वैगरे काहीच नसते, सारी अंधश्रद्धा आहे. पण, हे त्यांचे विचार आहेत. भलेही त्यांना देव कळत नसेल पण,कुठेतरी अशी एक निसर्ग शक्ती आहे की, ती दिसत नाही पण,आजूबाजूला असते आणि तीच शक्ती ओळखता येत नाही कारण चांगले कर्म करण्यासाठी आणि माणूस बनून माणुसकी धर्म निभावून दाखविण्यासाठी तसेच जगण्यासाठी आपले विचारही तेवढेच सकारात्मक असणे गरजेचे असते. जसे की, एखादा माणूस खूप आजारी आहे, त्याला उपचार करण्यासाठी पैशाची गरज आहे, किंवा एखाद्या माणसाला रक्ताची गरज आहे तर एखादे लहान मुलं भुकेपायी व्याकूळ आहे. या सर्व माणसांकडे बघून काही माणसं माणुसकीच्या नात्याने जेव्हा मदत करतात आणि त्यांच्या निराश असलेल्या चेहऱ्यावर हास्य फुलवात तेव्हा तेच दुःखातून बाहेर आलेले माणसं म्हणतात की, तुम्ही देवासारखे आमच्या मदतीला धावून आलात आणि आमची किंवा माझी मदत केले तुमचे ऋण कसे फेडू म्हणून गहिवरून जातात कारण त्यावेळी त्यांच्या मनात वाटत असते की, आजही कुठेतरी माणुसकी जिवंत आहे आणि याच जिवंत माणुसकीमुळे पुन्हा एकदा आम्हाला नव्याने जगायला मिळाले जेव्हा त्या, माणसांच्या मुखातून असे उद्गार बाहेर पडतात तेच खऱ्या अर्थाने आशीर्वाद असतात.. माणसांनी आपल्या जीवनात सर्वच काही कमवावे पण, रंजल्या, गांजल्यांची थोडी सेवा करावे आणि हाच माणुसकी धर्म आहे. जगदगुरु संत तुकाराम महाराज म्हणतात की, “जे का रंजले, गांजले त्यासी

म्हणे जो आपुले, तोचि साधु ओळखावा देव तेथेचि जाणावा“ महाराष्ट्र राज्य ही थोर संतांची,महापुरुषांची भूमी आहे. होऊन गेलेल्या थोर संतांनी आपल्या अंभगातून, कीर्तनातून, भारूडातून प्रत्येक माणसाला मोलाचे संदेश दिले आहेत. त्यांनी आपले सत्कर्म करताना क्षणभरासाठी सुद्धा ईश्वराला विसरले नाही कारण त्यांना स्वतः वर सुद्धा तेवढाच विश्वास होता आणि ईश्वराची अनंत शक्ती कळत होती. संतांचे विचार आणि संताची संगत मानवी जीवनाला किती महत्वाची असते हेही त्यांनी सांगून गेले आहेत.

माणसाचा जन्म झाला त्यासाठी काहीतरी देणं लागतं हाच माणुसकी धर्म आहे. कोणाचे वाईट करून आनंद घेणे याला माणुसकी म्हणत नाही हेही तेवढेच सत्य आहे. म्हणून माणूस म्हणून जीवन जगत असताना आपण कोण आहोत हे आधी स्वतः मध्ये शोधले पाहिजे. अनेक उत्तर स्वतः मध्येच शोधल्याने मिळतील माणसाचा एवढा सुंदर जन्म मिळाला आहे त्याला वाया गती घालवू नका. या मानवी जीवनाचा कशाप्रकारे उद्धार करता येईल यासाठी प्रयत्न करावा. जीवनाचे दुसरे नाव संघर्ष आहे आणि त्याच संघर्षातून अनेक अनुभव येतात तेच आपले गुरू बनून जातात. या गुरू कडूनही शिकून घेण्याचा प्रयत्न करावा. आणि कोणी निंदो, वंदो मात्र आपला माणुसकी धर्म कायम ठेवून शेवटच्या श्वासापर्यंत कार्य करत रहावे. असेच जणूणे आणि दुसऱ्याची मदत करणाऱ्याच्या पाठीशी निसर्ग शक्ती कायम खंबीरपणे उभी असते.

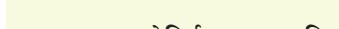
***

मालिका बघत रहा. आपल्या भूमिकेविषयी बोलताना गौरव चोप्रा म्हणतो, “मी जेव्हा ही पटकथा पहिल्यांदा वाचली, तेव्हा राजवीरच्या स्वभावातील गुंतागुंत मला आकर्षक वाटली. तो असा माणूस आहे, जो अत्यंत हुशार पण आतून कोसळलेला आहे, चाणाक्ष पण हताश आहे आणि परिस्थितीमुळे विक्षिप्तपणा आला असला तरी तो एक संवेदनशील माणूस

आहे.

कारागृहातील दिवस....

ज्योतिर्मय **साहित्य**

एप्रिल-मे १९७४ चे कॉलेज जीवनातील दिवस. वसमत जि.हिंगोली येथील जल संपदा खात्यात लिपीकच्या जागेच्या भरतीसाठी मुलाखतीला तरुणांनी प्रचंड गर्दी केली होती. बेरोजगार मुलांचे गोंधळाचे वातावरण हता बाहेर गेले होते. बाचाबाची करणाऱ्या तरुणांचा एकच गोंधळ निर्माण झाला होता. ध्वनीक्षेपकाचा वापर वारंवार करून शांतते बाबत आवाहन खात्यातर्फे करण्यात येत होते. शेवटी वसमत पोलिस स्टेशनला पोलीसांच्या मदतीची मागणी करण्यात आली होती. तत्कालीन पोलीस निरक्षक दंडवते यांनी पोलीस बंदोबस्त केला होता. पण गोंधळ आटोक्यात येतच नव्हता. नाईलाजास्तव गोळीबाराचा आदेश दिला व त्यात एक तरुण गोळीबारात मृत्युमुखी झाला. बरेच दिवस झालेल्या गोळीबाराचा तिव्र संताप जनतेत निर्माण झाला. परिणामी बऱ्याच शहरात गोळीबाराच्या घटनेचा निषेधा बाबत मोर्चे ही निघाले तर कांही ठिकाणी बैठ्या सत्याग्रह शहर बंद ही करण्यात आला. या सर्व प्रकारातून जनतेमध्ये जन आंदोलनाचीलाट निर्माण झाली होती. त्या काळात परभणी शहराचे व्यवहार दोन दिवस बंद करून जन आंदोलनाचा भव्य मोर्चा काढण्यात आलेला होता.

त्यातून परभणी कृषी महाविद्यालयाचे विद्यार्थी पेटून उठले होते. परभणी कृषी कॉलेजच्या क्रिडा ग्राउंडवर मोठ्या सभेचे आयोजन केले होते. त्यात प्रमुख विद्यार्थी नेत्यांची

भाषणे झाली. त्यात वसमत गोळीबार घटना मराठवाड्या वर झालेल्या अन्यायाचा पाढा वाचण्यात आला होता.

औरंगाबाद येथे दुसरे दिवसी विशाल मोर्चा काढण्या बाबत एकमुखी निर्णय घेण्यात आला. व त्यासाठी रात्रीची २-१५ ची अजंठा एक्सप्रेस द्वारे जाण्याचा एकमुखी निर्णय झाला. त्यासाठी आमच्या व्हेटरनरी कॉलेज तर्फे आबासाहेब डख,

रणधीर बाराहाते, आर.व्ही.कुलकर्णी व मी श्याम कुलकर्णी सहभागी होतो. त्या रात्री २-०० वाजे पासून परभणी रेल्वे स्टेशन वर सुमारे ७०० विद्यार्थ्यांची मोठी गर्दी पहायला मिळाली. त्याच बरोबर आंदोलनाच्या घोषणा मुळे संपूर्ण स्टेशन दणाणून गेले. व प्रवासी या गर्दी पासून सुरक्षित राहून अर्चंबित नजरेने पहात होते.

अजंठा एक्सप्रेस स्टेशनवर आल्यावर गाडीत चढण्याची एकच गर्दी झाली. सर्व विद्यार्थी विदाऊट तिकीट होते. जालना स्टेशन शिवाय रेल्वे इतरत्र थांबली नाही. जालना स्टेशन येताच पुन्हा आंदोलनाच्या घोषणे मुळे स्टेशन वरची परिस्थितीत गोंधळ निर्माण झाला. या प्रवासात २-३ वेळा रेल्वे डब्यातील चैन ओढण्यात आली व रेल्वे प्रवासात अडथळा निर्माण झाला. या सर्व घटनेची माहिती परभणी व जालना स्टेशन मार्फत वरिष्ठ रेल्वे प्रशासनाला दुरुध्वनी द्वारे देण्यात आली.

औरंगाबाद येथे स्टेशन येण्या पूर्वीच गाडी थांबली व सर्व पोलीस प्रशासन सज्ज होते.त्या

बरेच विद्यार्थी पळून गेले त्यात रणधीर बाराहाते होते. मी जाण्यापूर्वी आर.व्ही. चा विचार केला. त्याला सोडून माझे पाऊल पुढे पडले नाहीत. व आर.व्ही. आजारी असल्यामुळे एकाच ठिकाणी बसून होता. आंदोलक हेबंदिस्त झाल्यामुळे त्यांच्यात संतापाची लाट निर्माण झाली व सर्व जण वसमत गोळीबार, मराठवाडा विकास व पोलीस प्रशासनाच्या धिक्काराच्या घोषणा देत असल्याने वातावरण ढवळून निघाले होते. त्यामुळे पोलीस प्रशासनाने एक सांकेतिक शिट्टी वाजवली व गोंधळ करणाऱ्या आंदोलकांना लाठीमार देऊन हिशोब पुर्ण केला. शेवटची सांकेतिक शिट्टी पर्यंत लाठी मारत होते. सायंकाळी ४-३० वाजता सर्व आंदोलकांना पोलीस व्हॅन मधून औरंगाबादच्या न्यायालयात घेऊन जाऊन सर्वांवर आरोपी ठरवून हर्सूल कारागृहात बंदिस्त केले होते. तेथे गेल्यावर कच्चे कैदी असल्याने कैद्याचा युनिफॉर्म दिला नव्हता.

